

НАРОДОЗНАВСТВО: ПРИКЛАДНИЙ АСПЕКТ

Галина БОНДАРЕНКО

Кризовий стан сучасного українського суспільства, що проявляється не лише в економіці, політиці, але й у духовно-культурній сфері, надзвичайно актуалізує перехід від інформаційної педагогіки до ціннісної. У чітких руках школа — того й майбутнє. Може, саме тому пріоритет національного виховання, гуманістичний характер освіти та орієнтація її на “культурно-історичні цінності Українського народу, його традиції і духовність” задекларовані “Національною доктриною розвитку освіти” (прийнята 22.04.2002 р.) як базові. Втім, шлях від проголошення ідеї до її втілення у життя може тривати десятки років, що неприпустимо у сфері освіти, бо за десять шкільних років формується світогляд дитини, система її морально-ціннісних орієнтацій. Тому, не чекаючи “погоди” в державі, національно свідомою частиною шкільництва працює у цьому напрямку сама. З метою допомоги таким учителям, з ініціативи науковців Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського було проведено науково-практичну конференцію “Національний фактор у системі сучасної освіти та виховання”, яка відбулася 20–21 травня цього року у м. Києві. У конференції взяли участь учителі — переможці конкурсу на кращий урок чи культурно-виховний захід з національно-патріотичного виховання під гаслом “З Україною в серці”, який проводився за підтримки Української народної партії. З доповіддю “Національна ідея в сучасному культурно-освітньому просторі України” перед учасниками конференції виступила директор Інституту, академік Г. Скрипник. Учителі мали змогу ознайомитись з науковими виданнями Інституту, безпосередньо поспілкуватись з науковцями, а також отримати в подарунок сучасні літературні та наукові твори.

Почуття патріотизму, любові до рідної землі — одне з найдорожчих, найсвятіших почуттів людини. Виховати його можна лише на прикладах високого, жертвовного служіння особистості народу, засобами моральної, духовної культури, до яких належить і етнокультурна спадщина українців. Учасники конфе-

ренції поділились власним досвідом творчого переосмислення різноманітного історико-етнографічного, фольклорного, літературного матеріалу. Українська космонавтика, голодомор, українська мова, сакральна архітектура, обрядово-звичаєва культура, народне мистецтво, генеалогія, родовід, життя українців в діаспорі, історія козацтва, регіональні краєзнавчі дослідження — такий далеко не повний перелік тем, розроблених учителями, над якими вони працюють разом з учнями. Найбільш популярною виявилась козацька тематика, у багатьох школах (незалежно від регіону) побутують свята посвячення юнаків в козаки, які проводяться в масштабах села або в рамках заходів з військово-патріотичної роботи школи. Цікавим видається досвід проведення державних свят для дітей та юнацтва (Дня Незалежності) на базі пластунських організацій (Рівненська обл.), туристично-краєзнавчих (Дніпропетровськ, Черкащина).

Традицією в окремих школах стало (Тернопільська, Миколаївська, Черкаська обл.) проведення фольклорно-етнографічної практики у рідному селі чи районі. За результатами роботи видаються брошури, буклети, існують навіть періодичні видання. До таких належить “Криничка” — краєзнавча газета для дітлахів та юнацтва с. Бобрикове та їхніх батьків” — так визначив адресатів видання його засновник та видавець О. Васильченко з Луганщини. Ним же видано фольклорну збірку відомого учителя Івана Захарченка “Легенди, перекази та бувальщини Миюської України” (Бобрикове, 2001).

Звичайно, прискіпливе око науковця вихопить у тих виданнях якусь погрішність чи неточність, але не будемо вдаватись до наукового аналізу популярних видань, хоч і наукової вартості вони також не позбавлені. Фіксація місцевих зразків пісенної творчості, звичаїв, обрядів надзвичайно важлива, але робити це потрібно з науковою паспортизацією твору (де, коли, від кого і ким записано, окрім прізвища інформанта обов'язково вказувати його вік та місце народження). Втім, публікація цих творів у літературній, художній обробці також має своє значення — такий матеріал

легко використовувати у навчально-виховно-му процесі. Подані нижче матеріали Івана За-

харченка та етнографа Галини Шафранської належать саме до такого жанру.

The critical state of the modern Ukrainian society reveals not only in economics and politics but also in spiritual and cultural spheres. School and education in general play a great role in the formation of the next generations. In May of 2007 the Rylsky Institute initiated and conducted the conference “National Factor in the System of the Modern Education”, which gave a chance to teachers and scholars to communicate up closely, in order to share ideas and personal experience. Teachers described the new topic and themes included in the school program in area of folklore and cultural studies, such as Ukrainian rite and ritual culture, sacral architecture, Diaspora’s folklore, Cossack life and folklore and others.

ТУРЕЦЬКА ТРОЯНДА

*Скільки білих кісток по степах залягло —
Не опише літопис їх жоден! —
Щоб жили ми отут,
Щоб нам добре було
Серед буйства живої природи!*

Пам’ять стрих людей нашого краю зберегла у своїх закутках дивну, стосовно до шипшини, назву: **турецька троянда**.

...Майже два з половиною століття тому неозорі обшири приозівського степу належали туркам, які хоч і не жили тут, але час від часу навідували береги Миюсу та Нагольної. Гірко доводилося тоді чубатим утікачам та їх жонам, що втекли сюди, в степові балки та байраки. Від панського гніту, що давив їм на душу на Великій Україні.

Не жаліли чужинці нікого — сизим присмерком витав тоді попіл спалених мазанок над берегами річок. А зойки поранених та жіноче тужіння розривали стривожене прибережжя.

Прийшла така біда одного часу і в Ющин байрак — поселення із п’яти хворостянок, що, здається, були надійно захищені зусібч: там — гора, там — глибоке плесо Нагольної, а трохи далі — в’язке болото. Усіх перебили турки, і все віддали пожадливому вогню. Після кривавої учти вирішили спочити. Зупинилися недалеко — у прохолоді сусіднього, за порогом, байрака. Та, мабуть, розсудилася доля так, що о тій хвилі мимо ворожого спочивку йшов пару-

бок. Відлучившись у господарських потребах в степ, він помітив дим над рідним байраком і поспішив на його запах.

Через чіпкі зарості квітучого глоду туркам не вдалося помітити юнака, і він благополучно дістався Слободи — помешкання колишніх запорізьких козаків. Тут хворостянки утворювали два рядки, чи пенії — як власне, казали слободяни. Швидко осіддали своїх вороних гарячі січовики й понеслися до вказаного парубком місця. Не сікли, не рубали своїх одвічних кривдників, а лише постинали шаблюками зловорожі голови й порозкидали чорному воронню на поживу у чебрецевому степу: пересторога іншим османам.

А через рік сталося диво: на місці розкиданих голів вирости небачені в цих краях кущі — чіпкі, недоторкані, колючі. Єдине, що приваблювало в них — великі запашні квіти і рясні ягоди. Червоні, мов рак. Попораниш руки, коли захочеш зірвати їх.

Одна літня жінка в околицях славнозвісної Савур-могили сказала мені: “Запам’ятай, синку! Там, де розкидані кущі **турецької троянди**, себто **шипшини** (а вона ніколи не росте купами!) — там лежать турки!”

Може й так...

*Записано Іваном Захарченком
в селі Савурівка Шахтарського р-ну
Донецької обл. 1984 року від Передерій М. І.*